

сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів. – Х.: ХНТУСХ ім. Петра Василенко, 2014. – №1. – С. 95–103

3. Абрамов В. В. Остаточные напряжения и деформации в металлах / В. В. Абрамов. – М.: Машгиз, 1963. – 356 с.

4. Фирстов С. А. Связь прочностных характеристик материалов с показателями автоматического индентирования / С. А. Фирстов, В. Ф. Горбань, Э. П. Печковский, Н. А. Мамека // Методы анализа и испытаний материалов. Материаловедение. – 2007. – С. 26–31.

5. Толмачёва Г. Н. Применение метода наноиндентирования для исследования механических свойств сверхтвёрдых покрытий на основе нитрида титана / Г. Н. Толмачёва, А. С. Куприн // ФИП. – 2011. – Т. 9, № 2. – С. 157–163.

Запропоновано методику розрахунку та оцінки температурних напруг і деформацій, що виникають в тонкостінному ріжучому інструменті. Оцінено рівень циклічних температурних напруг, що призводять до пластичних деформацій у лезі. Показано, що для збільшення довговічності ножів необхідно підвищувати гранично пружну деформацію ріжучої кромки.

Тонкостінний ріжучий інструмент, температурні напруги, пружна деформація, пластичність.

The calculation and estimation technique of the temperature stresses and deformations, arising in the thin-walled cutting tool, is proposed. The level of the cyclic thermal stresses leading to the plastic deformation in the blade is estimated. It is shown that in order to increase the durability of knives it is necessary to enhance the maximum elastic deformation of the cutting edge

Thin-walled cutting tools, thermal stresses, elastic deformation plasticity.

УДК 368.5:361.1:368.04

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

**С. А. Навроцький, доктор економічних наук
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»**

У статті обґрунтовано необхідність страхування земель сільськогосподарського призначення від погіршення їх якісного стану. Запропоновано методичні рекомендації з оцінки збитків

© С. А. Навроцький, 2015

внаслідок погіршення якісних показників земельних ділянок при настанні страхової події природного або техногенного походження.

Страхування, земельна ділянка, якісний стан, оцінка збитків.

Постановка проблеми. Перехід до різних форм власності вимагає використання ринкових механізмів захисту земель. Тому питання розширення сфери дії страхування і використання його у складі механізму захисту земель сільськогосподарського призначення набуває особливого не лише практичного, але і наукового (враховуючи необхідність розробки цілої низки пов'язаних з ним методичних питань) значення.

Аналіз основних досліджень. Питання екологічного страхування та екологічних ризиків досліджували такі відомі вчені, як В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, О. М. Віленчук, С. С. Осадець, І. А. Сааджан, С. К. Харічков та інші [1, 2, 6, 7, 8, 9, 10]. Проте страхування якісного стану земельних ділянок залишається перспективним і інноваційним напрямом.

Страхування земельних ділянок на предмет погіршення якісних характеристик досі не проводиться, що обумовлюється недосконалістю нормативно-правової бази, недостатністю інформаційного та матеріального забезпечення, відсутністю методичного забезпечення й підготовлених кадрів.

Метою досліджень є вдосконалення організації та методичного забезпечення оцінки збитків від погіршення якісного стану земель при страхуванні земельних ділянок.

Результати досліджень. В результаті аналізу страхових ризиків, які визначені в науковій та навчально-методичній літературі [1, 2, 6, 7, 8, 9, 10], доцільно виділити такі їх групи, що можуть виникати у процесі використання земель: природні, антропогенні, організаційно-правові, техногенні.

Земельні ресурси, і тим більше – сільськогосподарські угіддя, як елемент навколишнього природного середовища, поки, в систему страхування не входять, хоча на них постійно негативно впливає цілий ряд чинників ризику, а власники і користувачі земельних ділянок несуть з цієї причини збиток. І природно передбачити, що кожен суб'єкт, що господарює на землі, зацікавлений в компенсації понесених в цьому випадку втрат. Вірогідність їх появи стимулює інтерес до захисту землі, а землекористувач стає потенційним носієм страхового інтересу (рис. 1).

Дослідження показало, що страхування в області земельних відносин починає пробивати собі дорогу і вже організовується, правда, поки в двох напрямках. Перше – це страхування ризиків втрати,

порушення або обмеження прав страхувальників, що витікає з їх прав власності, володіння і користування та розпорядженням землею, – так зване „титульне страхування”. Друге – це страхування ризику втрати (пошкодження) земельних ділянок в результаті негативних дій на них природного і антропогенного характеру, яке може бути як страхуванням цивільної відповідальності самих землекористувачів по забезпеченню збереження і раціонального використання земельної ділянки, так і страхуванням конкретного земельного масиву по сукупності прояву чинників ризику.

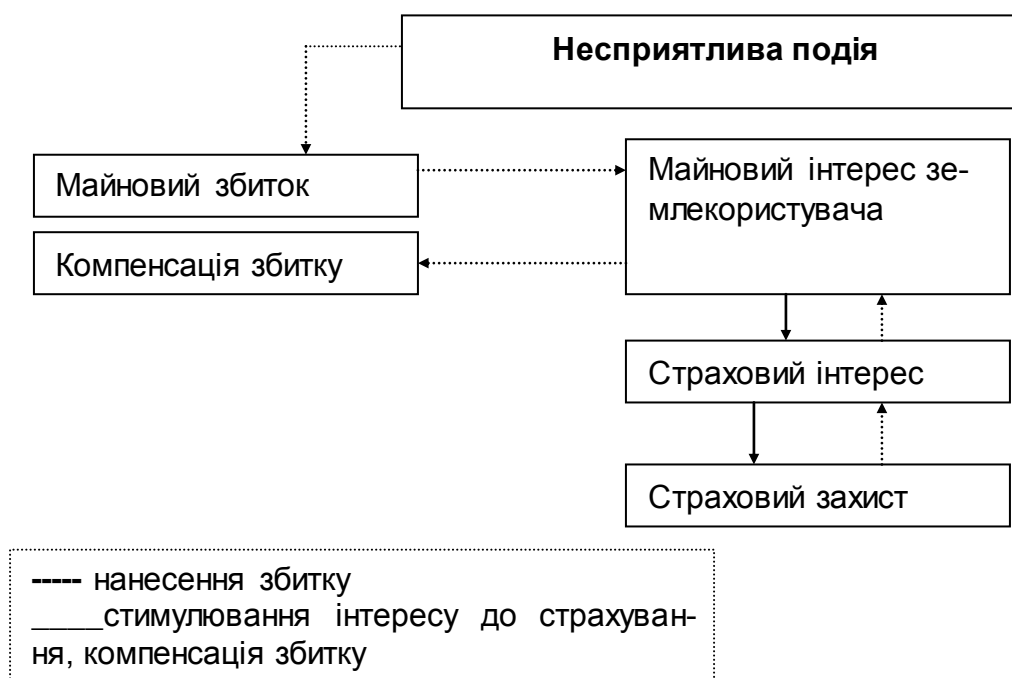

Рис. 1. Негативна подія, як стимул-реакція інтересу землекористувачів до страхового захисту.

Практика страхування земель може бути поширена і на сільськогосподарські угіддя в Україні, за умови відповідного законодавства щодо земель сільськогосподарського призначення і попиту на таку страхову послугу.

Приватна власність на землю поставила низку нових запитань, що вимагають в першу чергу від науки своїх обґрунтованих відповідей. У результаті в дев'яності роки учені звернулися до проблем вартісної оцінки земель, методів розрахунку земельного податку і орендної плати. Збільшена чисельність учасників земельних відносин і ринкова економіка загострили питання загального землеустрою – збереженню земель сільськогосподарського призначення і їх продуктивної здатності, зажадали механізмів економічної підтримки власників і користувачів земельних ділянок. У наукових статтях з'явилися пропозиції про організацію системного захисту земель, про створен-

ня спеціального резервного фонду, за рахунок засобів якого могли б вирішуватися питання ліквідації наслідків стихійних лих, фінансування інвестиційних проектів по захисту і відновленню земель і робіт по зниженню страхових ризиків в зонах потенційно небезпечних, ризикового землеробства, екологічного ризику.

Для оцінки зон негативних впливів використані матеріали і картограми, що відображають якісні особливості земель Кам'янець-Подільського району, а також їх кадастрова оцінка.

Наші розрахунки показали, що вплив негативних природних і антропогенних чинників знижує вартість сільськогосподарських угідь в цілому по району майже на 20 % (або на 127,8 млн. грн), у тому числі: змивання ґрунтів – на 1,4 % (1,78 млн. грн); дефляція – на 0,01 % (0,01 млн. грн); яружна ерозія – на 15 % (19,7 млн. грн); перезволоження – на 0,1 % (0,13 млн. грн); заболочування – на 2,7 % (3,45 млн. грн); забруднення викидами промислових підприємств – на 0,5 % (0,64 млн. грн).

Всі перераховані вище ризики можуть бути прийняті до страхування за умови покладання на землекористувача, як потенційного страхувальника, обов'язки виконання певних ґрунтозахисних заходів. Відповідальність страхової компанії за компенсацію збитків, понесених землекористувачем за період страхування земельної ділянки, виникає в цьому випадку за умови, що страхувальник виконує всі передбачені договором вимоги раціонального землекористування, але пошкодження або погіршення якості земельної ділянки сталося виключно під впливом об'єктивних явищ.

Страхові компанії ішли б на страхуванням сільськогосподарських угідь за умови розробки правил його ведення. Основна завдання, при впровадженні земельного страхування, не допустити при створенні нового виду страхової послуги помилок при оцінці ступеня ризику. Для об'єктивної їх оцінки потрібно зібрати, узагальнити і проаналізувати інформацію про частоту і інтенсивність прояву несприятливих явищ. На жаль, в даний час доступу до такого роду інформації практично немає. Однак, для організації страхування земель повинна передувати скоординована робота ряду міністерств і відомств, по-перше, по формуванню банку даних про схильність сільськогосподарських угідь підпадати під небезпечні природні процеси, їх інтенсивність і площі поширення, по-друге, по збору, систематизації і централізації даних про вплив на сільськогосподарські угіддя потенційно небезпечних виробництв і визначенню розмірів безпеки для кожного регіону. Це, у свою чергу, вимагає наукового забезпечення у вигляді розробки і обґрунтування методик ідентифікації для виділення типових груп ризиків, оцінки вірогідності їх виникнення і сили прояву, а також можливих збитків у сфері землекористування. Все це

дозволить створити єдині для всіх суб'єктів страхового ринку правила страхових дій.

Дослідження проблеми страхування сільгоспугідь, як одного з ефективних засобів захисту продуктивних земель сільського господарства, дозволяє зробити висновок, що є всі підстави вважати страхування сільськогосподарських земель проблемою актуальною. Для впровадження земельного страхування вирішення необхідні законодавчі документи і наукові розробки, що з'явилися останніми роками. Все це може розглядатися як науково-правова основа розробки вже конкретних пропозицій по питаннях формування механізму страхування сільськогосподарських угідь. Передумови страхування сільгоспугідь відображує рис. 2 [3, 4, 5].

ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ	
Природні ризики	Техногенні ризики
Повені, землетруси, селі, зсуви, обвали, підтоплення, дії інших природних чинників	Захаращення земель, забруднення, псування і знищення верхнього родючого шару землі
ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ	
Дефіцит коштів для землевідновлювальних робіт. Недобір урожаїв від втрат родючих властивостей сільгоспугідь у випадках негативної дії природних і техногенних чинників. Відсутність страхування землі в системі земельних відносин.	
ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ	
1. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» від 01.07.2004 № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України 2004 – № 51 – ст. 553. 2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 – 2003 р., № 40, стаття 356. 4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок» від 05.03.2009 № 1066-VI-ВР // Голос України від 01.04.2009 – № 58.	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ	
Наявність страхових установ і можливість розширення страхової сфери за рахунок включення сільгоспугідь до складу об'єктів страхування. Наявність вартісної (кадастрової) оцінки сільгоспугідь.	

Рис. 2. Передумови страхування сільськогосподарських угідь.

Дослідження виявили можливість компенсації збитків і фінансування землевідновлювальних робіт шляхом організації страхування земель сільськогосподарського призначення. Страхування земель – специфічна сфера страхування, де доки немає розробленого

для практичного застосування механізму реалізації страхових відносин, основу якого складає вирішення наступних методичних питань, що пов'язані між собою: визначення страхової вартості і страхової суми земельних ділянок; розрахунок страхового тарифу, на оцінці вірогідності виникнення негативних природних і техногенних процесів; визначення страхових внесків землекористувачів; оцінка збитку, нанесеного земельним ділянкам природними і техногенними подіями; розрахунок сум страхових відшкодувань.

Для страхування земельної ділянки її страхову вартість пропонується розраховувати на основі базової ціни, за яку приймати його кадастрову оцінку; отриману таким чином величину - використовувати для визначення страхової суми ділянок.

Помилки, допущені при оцінці земель, можуть привести або до виплати страхувальниками зайвих платежів, або до їх недобору страховиками. У першому випадку необґрунтованих втрат зазнає землекористувач, в другому – страхова компанія.

Розмір страхової суми визначається за узгодженням із страхувальником, у відсотках від страхової вартості, встановлюваною страховою компанією. Вивчення практики страхування показує, що по страхуванню більшості видів майна страхова сума встановлюється дещо менше страхової вартості, маючи на увазі спонукати цим страхувальника прийняти всі необхідні заходи до забезпечення збереження майна. Наприклад, сільськогосподарські культури страхують у розмірі 70 % вартості урожаю.

В разі, якщо земельна ділянка застрахована на повну вартість, страхова сума дорівнюватиме страховій вартості ділянки.

В разі переоцінки земель або зміни базових нормативів розрахунку страхова сума також підлягає тому, що передивляється, оскільки страхування передбачає можливо повніше покриття збитку.

Страхові тарифи для страхування земель передбачається, як і при страхуванні інших об'єктів розраховувати з врахуванням вірогідності настання страхових подій, визначеної на основі фактичних даних про несприятливі дії за ряд років із врахуванням специфічних для регіонів небезпек.

Для отримання такої інформації вдаються до аналізу і оцінки впливу на землю аварій, що мали місце, катастроф, інших стихійних процесів, розмірів заподіяного збитку і об'єму ресурсів, необхідних для ліквідації їх наслідків. Їх класифікація дозволяє формалізувати інформацію про катастрофи або стихійні лиха, звести різноманіття їх проявів до типових груп. Збір і систематизація даних про вплив небезпечних виробництв, створення банку даних про факти, обставини і наслідки прояву негативних природних дій дозволять визначати розміри небезпеки для кожного регіону і адекватні їм страхові тарифи.

В результаті досліджень пропонується наступна методика страхування сільськогосподарських угідь.

Страховий тариф ($TБ$) складається з нетто-ставки ($Tн$), призначеної для формування страхового фонду, і навантаження (H), за допомогою якого акумулюються кошти на покриття витрат і формування прибутку страховика по страховій діяльності:

$$TБ = Tн + H. \quad (1)$$

Тарифна ставка-нетто ($Tн$), відображає величину майбутніх виплат за договором (або договорами) страхування, у свою чергу, представляє суму:

$$Tн = Tо + Hр, \quad (2)$$

де: $Tо$ – основна частина тарифної ставки-нетто; $Hр$ – надбавка за ризик (т.з. „ризикова надбавка”).

Основна частина нетто-ставки залежить від вірогідності настання страхового випадку (g), середньої страхової суми ($S_е$) і середньої суми виплат ($S_в$) по укладених договорах страхування.

Основна частина нетто-ставки з 100 грн. страхової суми розраховується на основі цих даних за формулою:

$$Tо = S_е \div S \times 100 \times g. \quad (3)$$

При страхуванні нового виду ризиків і за відсутності даних про величини g , S і $S_е$, рекомендуємо оцінювати ці величини експертним методом. Відношення середньої величини виплати до середньої страхової суми ($S_в:S$) рекомендується приймати залежно від видів страхування не нижче:

0,3 – при страхуванні нещасних випадків і хвороб в особовому страхуванні;

0,5 – при страхуванні наземного транспорту;

0,6 – при страхуванні вантажів і майна, окрім засобів транспорту;

0,7 – при страхуванні відповідальності власників автотранспортних засобів, інших видів відповідальності і фінансових ризиків.

Оскільки в даний час і в минулій вітчизняній практиці страхування земель не було, то даних про величину співвідношення ($S_в:S$) в даний час немає. Але, враховуючи, що сільськогосподарські угіддя є частиною майново-господарського комплексу, для їх страхування прийемо це співвідношення у розмірі 0,6, тобто як і для страхування майна. Вірогідність настання страхового випадку (або вірогідність виникнення збитку) визначається розміром якісних і кількісних втрат від негативних процесів певної інтенсивності на певній території за певний період часу, тобто розмірами потенційної небезпеки і уразливості земель, залежних від знаходження останніх в зоні певного (по вірогідності і силі) природного і техногенного впливу. Рекомендуємо розрахунок цієї надбавки проводити за формулою:

$$TP = 1,2 \times T0 \times a(\gamma) \times V(1-g) : (n \times g) , \quad (4)$$

де: n – число договорів страхування (для даного розрахунку умовно приймаємо їх число, рівне 150); $a(\gamma)$ – коефіцієнт, який залежить від міри гарантії безпеки.

Оцінка збитку, нанесеного земельним ділянкам несприятливими природними і техногенними подіями. Для страхування земель немає практичних методик оцінки реальних збитків від несприятливих дій на них природних і техногенних дій. Враховуючи, що розмір збитку від несприятливих природних і техногенних дій складається з витрат на відновлення пошкодженої земельної ділянки і упущеної вигоди за час його відновлення, пропонується його визначати за формулою:

$$Z = Z_p + Y_e , \quad (5)$$

де: Z – розмір збитку; Z_p – збитки, обумовлені необхідністю витрат на його компенсацію; Y_e – упущена вигода, що характеризується величиною доходу, недоотриманого за час, потрібний для відновлення земельної ділянки.

Упущену вигоду (Y_e) визначаємо за формулою:

$$Y_e = (D_{cp} - D_{\phi}) \times S \times K_z , \quad (6)$$

де: D_{cp} – середній річний дохід від експлуатації ділянки; D_{ϕ} – фактично отриманий (можливий) дохід від експлуатації ділянки; S – площа пошкодження ділянки; K_z – коефіцієнт залежності суми щорічного доходу, що втрачається, від періоду відновлення пошкодженої ділянки.

Середній річний дохід обчислюється по фактичних обсягах виробництва в натуральному виразі в середньому за декілька років за цінами, що діють на момент визначення розмірів збитку.

Витрати на відновлення гумусу і елементів мінерального живлення рослин в родючій ґрунтовій масі (B_e) визначають за формулою:

$$B_e = Z_e / 0,08 + B_{PK} , \quad (7)$$

де: B_e – вартість внесення тони гною; Z_e – запаси гумусу в родючій ґрунтовій масі; B_{PK} – загальна вартість фосфору, калію; 0,08 – коефіцієнт гуміфікації гною.

Об'єм органічних добрив (O_{od}), потрібних для відновлення втрачених запасів гумусу (940 т), визначають за формулою:

$$O_{od} = B_e : 0,08 . \quad (8)$$

Оцінка упущеної вигоди за час відновлення ділянки. З огляду на те, що органічних добрив потрібно внести на пошкоджену ділянку у багато разів більше, ніж допускає норма їх річного внесення (150-200 т/га), для відтворення родючості втраченої ґрунтової маси буде потрібно декілька років для відновлення пошкодженої ділянки.

Число років відновлення ділянки (T_e) визначається за формулою:

$$T_e = O_{od} : D_e \times S + T, \quad (9)$$

де: O_{od} – загальна кількість органічних добрив; D_e – доза річного внесення добрив на гектар; S – площа пошкодженої ділянки; T – число років, потрібне на меліоративну підготовку ділянки після завершення внесення органічних добрив.

Розрахунок сум страхового відшкодування. Страхове відшкодування виплачується у розмірі фактичного збитку, але в межах страхової суми, встановленої договором. У тому випадку, коли вона нижча за страхову вартість ділянки, розмір страхового відшкодування зменшується пропорційно відношенню страхової суми до страхової вартості ділянки. Розраховують страхове відшкодування за формулою:

$$C_e = C_c \times Z_c : BZ_{cm}, \quad (10)$$

де: C_e – страхове відшкодування; C_c – страхова сума; Z_c – збиток страхувальника; BZ_{cm} – страхова вартість земельної ділянки.

Страхування дозволить перерозподіляти засоби страхового земельного фонду як по територіях України, так і в часі залежно від місця прояву несприятливих впливів на сільськогосподарські угіддя. Такий перерозподіл економічно вельми ефективно в умовах великих відмінностей природно-кліматичних зон України. У часі перерозподіл засобів відбуватиметься для кожного страхувальника особливо: у спокійні роки він лише виплачуватиме страхові внески, в несприятливих по негативному прояву страхових випадків – отримувати страхове відшкодування понесених збитків.

Разом з розподільною функцією організація земельного страхування виконуватиме мотиваційні, контрольні і стимулюючі функції. У контакті з комітетами із земельних ресурсів і землеустрою можливо контролювати виконання страхувальниками агротехнічних, лісо-меліоративних і інших ґрунтозахисних заходів, витрати на рекультивацию пошкоджених ділянок, що виступатиме мірою не лише прямого захисту інтересів учасників земельних відносин, але і підвищить їх зацікавленість до дотримання вимог раціонального землекористування. Дослідження показали, що до сільськогосподарського страхування в Україні можуть бути залучені всі страхові організації, що діють зараз. Можливий і варіант, коли організовується особлива нова система спеціально для страхування земель взагалі або лише сільськогосподарських угідь зі своєю регіональною мережею і централізацією більшості фінансових операцій. Проте досвід страхових компаній, що діють, показує, що високий рівень централізації утрудняє роботу із страхувальниками. Для них більш підходить така організа-

ція, коли всі операції, пов'язані із страхуванням, здійснюються на місцях. Тому доцільнішою представляється схема, по якій для страхування земель використовуватимуться регіональні страхові організації, що діють, і лише при їх відсутності і в міру необхідності створюватимуться нові.

Створення спеціалізованих підрозділів у складі страхових організацій, що діють, дозволить не лише реально акумулювати засоби на проведення попереджувальних (протиерозійних і інших ґрунтозахисних заходів) і відновних робіт, але і полегшить діяльність земельних комітетів в частині контролю і стимулювання виконання землекористувачами комплексу обов'язкових заходів щодо охорони земель. Завданням земельних комітетів, у свою чергу, повинне стати інформаційно-аналітичне забезпечення страхових організацій: створення бази даних по об'єктах страхування, облік і класифікація страхових випадків, розробка пропозицій за об'ємом і порядку фінансування превентивних заходів, направлених на зниження ризиків господарської діяльності.

Можливий варіант організації страхування сільськогосподарських земель і схема відносин основних його учасників представлені на. Цифрами на схемі позначена послідовність дій учасників страхового процесу. Пунктирна лінія означає можливість, але не обов'язковість такої участі. При організації земельного страхування можливий, наприклад, варіант, коли оцінкою збитку займатиметься служба незалежних фахівців - оцінювачів розмірів збитку. В цьому випадку підвищується достовірність інформації про збиток, нанесеної власникові (користувачеві) земельної ділянки, проте і зростає вартість страхових послуг. Крім того, збільшення числа учасників страхування може понизити оперативність страхового процесу. З врахуванням сказаного можуть вважати за краще використовувати для оцінки величини збитку варіант прямих відносин землекористувачів і страхових організацій, що мають свою службу оцінювачів.

Для кращого розуміння пропонованої схеми страхування сільськогосподарських угідь розглянемо її основні блоки.

Процес починається з ознайомлення страхувальника з правилами страхування, що розробляються страховою організацією, узгодження умов страхування і укладення договору. Оцінку земельної ділянки страхова організація запрошує в службі земельного кадастру України (кадастрових бюро при комітетах із земельних ресурсів і землеустрою). Страхові внески оплачуються землекористувачами в терміни, встановлені договором. Страхувальникові може бути надане право вирішувати – сплатити річний внесок одноразово або частинами. Договір страхування набирає чинності з моменту сплати першого страхового внеску, після чого страхова організація видає

страхувальникові страхове свідоцтво. Аналіз загальної страхової практики свідчить, що договори страхування полягають, як правило, на один рік. В той же час в разі передачі землі в оренду, при інших формах тривалого користування страховий договір може полягати і на триваліші терміни, із сплатою страхової премії частинами, щорік, або одноразово.

У договорі страхування обумовлюють обов'язки страхувальників по виконанню встановлених для даної місцевості обов'язкових заходів щодо охорони земель, включаючи природоохоронні агротехнології, а також залежних від них заходів попередження втрати і пошкодження земельної ділянки.

Якщо пошкодження застрахованої ділянки сталося унаслідок безгосподарності, невиконання передбачених договором умов, страхове відшкодування по ньому не виплачується або виплачується частково. На підставі документів, підтверджуючих факт і обставини настання страхового випадку, направлених в страхову організацію комітетом із земельних ресурсів і землеустрою, а при необхідності – природоохоронною прокуратурою, і з врахуванням власних обстежень постраждалої ділянки страхова організація складає акт про пошкодження земельної ділянки, визначає вартість робіт на його відновлення, розраховує суму страхового відшкодування.

Страхове відшкодування виплачується в строк не більше 30 днів з дня здобуття повідомлення про страховий випадок. Якщо за цей час страхове відшкодування виплатити не представляється можливим (у зв'язку, наприклад, з тим, що у даній справі ведеться розслідування), питання про виплату або відмову вирішується після здобуття вирішення (постанови, вироку) суду або іншої уповноваженої на те організації.

В разі значного розміру страхового відшкодування і довготривалого періоду відновлення порушеної ділянки страхова організація може виплачувати його поетапно за вже виконані відновні роботи через банк, обслуговуючий страхову організацію. Механізм таких виплат може бути наступний: страхова компанія перераховує установі банку що належить землевласникові суму страхового відшкодування і кошторис запланованих робіт по відновленню ділянки, на підставі якої банк і періодично переводитиме страхувальникові відповідні суми. Спочатку постраждалому землевласникові перераховується авансовий платіж, подальші виплати – при пред'явленні документів на вже виконані роботи. Такий порядок виплати страхових відшкодувань забезпечить і цільове використання засобів, що виділяються, і полегшить контроль за їх використанням.

При негативній техногенній дії на ділянку втрата або зниження його продуктивних можливостей відбувається з вини певних третіх

(фізичних або юридичних) осіб. У подібних випадках страхова організація в межах суми страхового відшкодування може пред'являти позов до винних в спричиненні збитку інтересів страхувальника, оскільки після оплати страховиком страхового відшкодування до нього переходять в межах виплачених сум ті права, які страхувальник мав по відношенню до відповідальних за заподіяний збиток. В разі відмови від компенсації витрат страховій організації сума виплаченого страхового відшкодування стягається через суд. Спеціалізовані страхові організації мають більше можливостей професійно довести винність підприємств або фізичних осіб, що порушили законодавство в області охорони сільськогосподарських земель. До того ж землекористувачам, з властивою їм в більшості випадків недостатньою юридичною обізнаністю, відсутністю засобів на судові і адміністративні тяжби, боязню вступати в конфлікт з адміністрацією крупних підприємств, простіше внести страховий платіж і бути упевненими в страховому захисті і відшкодуванні можливого збитку.

Що найбільш зажадалася такого роду страховий захист може стати в зонах, особливо схильних до негативних дій природного і техногенного характеру. Сюди можна віднести землі південних економічних районів, найбільшою мірою схильні до стихійних лих, а також землі, розташовані поблизу крупних підприємств хімічної і металургійної промисловості, атомних електростанцій, великих міст і транспортних артерій.

Висновки

Формування системи страхування сільськогосподарських земель потребує організуючої участі держави у виробленні правил і створенні необхідних для цього умов. Перш за все потрібно буде включити в Закону України „Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою” додаткову статтю „Про страхування земель сільськогосподарського призначення”, що закріплює державно-комерційний характер страхування, участь бюджету в його фінансуванні, порядок його наукового, технічного і кадрового забезпечення. Необхідно також:

- сформувати банк даних про схильність територій дії небезпечних природних і техногенних процесів (їх інтенсивності, площі поширення, міри безпеки), необхідних для встановлення страхових тарифів;
- зорієнтувати державний земельний кадастр на інформаційне забезпечення страхування земель;
- сформувати у складі страхових організацій спеціалізовані підрозділи по страхуванню сільськогосподарських земель;
- визначити порядок фінансування страхування сільгоспугідь за рахунок коштів цільових бюджетних фондів;
- організувати підготовку фахівців із земельного страхування;

- залучити наукові організації для підготовки пропозицій за умовами діяльності страхових компаній, земель, що займаються страхуванням, а також програм навчання фахівців з цієї проблеми.

- вирішити питання фінансування науково-дослідних робіт і підготовки кадрів по питаннях земельного страхування.

Створення і впровадження ефективної системи страхування земель при її активній державній підтримці дозволить значно збільшити вступ грошових коштів з позабюджетних джерел на запобігання і ліквідацію негативних наслідків природних і антропогенних процесів, сприятиме підвищенню фінансової стійкості землеробського виробництва.

Страхування якісного стану земельних ділянок може забезпечити відшкодування збитків при страхових випадках природного і техногенного походження за непередбачених, надзвичайних, аномальних подій. Оцінку збитків від погіршення якісного стану земель можна визначати на підставі методичних підходів вартості еквівалентної кількості: мінеральних добрив, напівперепрілого гною, недоотриманого урожаю. Обов'язковими документами для страхування є еколого-агрохімічний паспорт та проект землеустрою. Антропогенні й організаційно-правові ризики слід зменшувати вдосконаленням адміністративно-правової відповідальності.

Список літератури

1. *Базилевич В. Д.* Страхова справа / *В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич.* – 5-те вид., стер. – К.: Знання. – 2005. – 352 с.
2. *Віленчук О. М.* Формування системи страхування екологічних ризиків / *О. М. Віленчук.* – Ж.: ДВНЗ “Державний агроекологічний ун-т”. – 2007. – 260 с.
3. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів” із змінами / [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon/rada.gov.ua>.
4. Закон України „Про оренду землі” від 06.10.1998 № 161-XIV// Відомості Верховної Ради України від 17.11.1998 р., №46, стаття 280.
5. Закон України „Про страхування” від 07.03.1996 №85/96 – ВР// Відомості Верховної Ради України від 30.04.1996 р., №18, стаття 78.
6. *Кошель А. О.* Страхування ризиків у використанні земель / *А. О. Кошель* // Землеустрій і кадастр. – 2008. – №3. – С. 69–74.
7. *Кошель А.* Страхування земельних ділянок як спосіб захисту майнових інтересів власників землі / *А. Кошель, А. Мартин* // Землевпорядний вісник. – 2009. – №2. – С. 33–36.
8. *Навроцький С. А.* Оцінка економічної ефективності запобіжних заходів у сільському господарстві / *С. А. Навроцький* // Фінанси України при переході до ринку: теорія і практика. – Луцьк.: Вежа, 1996. – С. 60–63.
9. *Навроцький С. А.* Концептуальні засади створення національної системи страхування сільськогосподарських ризиків / *С. А. Навроцький* // Наука й економіка. – Хмельницький: ХЕУ, 2008. – Вип. 2. – С. 292–298.
10. *Title insurance in the United States* // [Електронний ресурс] http://en.wikipedia.org/wiki/Title_insurance_in_the_United_States.

В статье обоснована необходимость страхования земель сельскохозяйственного назначения от ухудшения их качественного состояния. Предложены методические рекомендации по оценке ущерба в результате ухудшения качественных показателей земельных участков при наступлении страхового события природного или техногенного происхождения.

Страхование, земельный участок, качественное состояние, оценка ущерба.

The paper substantiates the need for insurance of agricultural land from worsening their quality status. Proposed guidelines for assessment of losses due to deterioration of land quality indicators when the insured event of natural or anthropogenic.

Insurance, land, quality condition score loss.

УДК 334.330.46

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

***В. Д. Войтюк, доктор технічних наук, професор
Національний університет біоресурсів
і природокористування України***

***А. В. Войтюк, кандидат економічних наук
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»***

В статті розглянуто понятійний апарат, що розкриває сутність понять «механізм», «організаційно-економічний механізм», «технічний потенціал». Представлено організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку технічного потенціалу. Розглянуті сучасні підходи до вирішення даної проблеми й обґрунтований підхід щодо їх удосконалення.

Механізм, організаційно-економічний механізм, технічний потенціал, аграрне виробництво.

Постановка проблеми. Сьогодні особливої актуальності набуває питання продовольчої безпеки України, яка залежить від якості і валового врожаю, що потребує вивчення концептуальних підходів до підвищення рівня технічної забезпеченості та раціонального використання матеріально-технічних ресурсів агропромислового комплексу.

© В. Д. Войтюк, А. В. Войтюк, 2015